

Motion till riksdagen

1989/90:Fö10

av Carl Bildt m.fl. (m)

med anledning av prop. 1989/90:9 om
arméns utveckling och totalförsvarets
planeringssystem, m.m.

Allmänt

Under den tid som gått sedan 1987 års försvarsbeslut har Sverige sänt försvarspolitiska signaler till omvärlden som varit ägnade att väcka undran.

Enligt Tage Erlanders välfunna formulering om vår säkerhetspolitiska linje får Sverige inte genom sitt agerande väcka "vare sig farhågor eller förväntningar" om att ens under mycket starkt yttre tryck överge sin grundläggande hållning.

Regeringens ovilja att tydligt markera viktiga svenska principer för försvaret nämligen att hela landet skall försvaras, att försvaret skall bygga på allmän värnplikt med grundutbildning för kvalificerade uppgifter och att svenskt försvar till övervägande delen skall tillgodoses med kvalificerad materiel av en inhemsk försvarsindustri, har framkallat uttalad oro i andra länder.

Överbefälhavaren har i sin perspektivplan, FM90, redovisat vad som krävs för att Sverige skall kunna leva upp till dessa principer och sina åtaganden som neutral stat. Resultatet av beräkningarna betecknas av försvarsministern som "orimligt".

Anledningen till att försvarsministern på detta sätt avfärdar överbefälhavarens bedömning av vad neutraliteten kräver är sannolikt inte att försvarsministern anser att ÖB har fel. Att döma av försvarsministerns egen kommentar är orsaken snarare att verkligheten inte överensstämmer med de medel regeringen hade tänkt avsätta till försvaret i sin budget.

Detta skall ses mot bakgrund av att det svenska försvaret under 20 års tid fått en allt mindre del av våra samlade resurser. 1965 var försvarskostnadernas andel av BNP 4,3 procent, så sent som 1980 drygt 3 procent, för att 1988 vara nere i 2,6 procent. Kostnaderna för löner och materiel har samtidigt stigit väsentligt snabbare än den allmänna prisutvecklingen. Självfallet leder detta till en urholkning av försvarets styrka. Detta skall också relateras till att såväl stormakterna som våra grannländer stärkt sina försvarsorganisationer. Till följd av detta har en växande klyfta mellan försvarets uppgifter och dess resurser skapats. I det kortare perspektivet har ÖB konstaterat att verksamhet för ca 20 miljarder kronor utgått ur planerna fram till 1997, jämfört med intentionerna i 1987 års försvarsbeslut.

Det är otillfredsställande att försvarsfrågan hanteras på det sätt som nu

sker. Det torde vara uppenbart att vad som nu krävs är beslut som bevarar handlingsfriheten till dess att en genomgripande analys kunnat göras om säkerhetspolitikens framtida utformning, och om de krav som i framtiden kan förväntas komma att ställas på vårt försvar.

Mot. 1989/90
Fö10

Beslutsordningen

Beslutsordningen bör, som vi vid ett flertal tillfällen påtalat, självfallet vara att först fastställa vilka säkerhetspolitiska målsättningar som skall gälla. Därefter kan slutsatser dras beträffande vilka krav detta ställer på krigsorganisationen, och först därefter kan man med någon säkerhet ta ställning till fredsorganisationens utformning.

Regeringen har drivit igenom att besluten skall tas i omvänd ordning och att således fredsorganisationen skall fastställas innan det har klarlagts vad den skall kunna åstadkomma. Trots de mycket starka betänkligheter vi känner inför detta sätt att hantera rikets säkerhet, anser vi oss förpliktade att medverka till att förestående beslut ändå blir så bra som möjligt. Vi lämnar därför synpunkter på propositionens förslag nedan.

Propositionen

Arméns utbildning och förbandsomsättning

Utgångspunkten för ställningstagande i detta avseende måste vara de mål som skall uppnås, dvs. att upprätthålla en krigsorganisation inrymmande minst 21 brigader med tillhörande fördelningsramar och territorialförsvar.

Enligt vår uppfattning, vilken även redovisats i försvarskommitténs delbetänkande, skall förbandsproduktionen ske vid enbrigadsregementen. En sådan ordning har fördelar såväl från utbildningssynpunkt som vid en mobilisering, eftersom samverkande enheter och personer redan kommer att vara samövade.

Med en förbandsproduktion vid enbrigadsregementen uppnås också en snabbare förbandsomsättning, vilket ger fler kvalitetshöjande fördelar. Frågan har diskuterats inom 1988 års försvarskommitté. För- och nackdelarna med olika förbandsomsättningstider har dock enligt vår mening inte blivit helt genomlysta och de ökade kostnader som ansetts vara förbundna med en kortare omsättningstid har enligt vår mening inte klart dokumenterats. Även om en viss kostnadsökning kan förutses, har denna inte på ett relevant sätt ställts mot de påtagliga effekttökningar i krigsorganisationen som blir den naturliga följd. Inte minst gäller detta territorialförsvaret, som får "yngre" bataljoner med mer modern utbildning in i sin organisation. Vidare kommer fältförbanden att bestå av nyutbildade värnpliktiga, som – under den tid de är krigsplacerade i dessa förband, även med vissa begränsningar av repetitionsutbildningen – kan bibehålla den färdighet som uppnåtts under grundutbildningen.

Dessutom innebär systemet med enbrigadsregementen att krigsorganisationen blir den naturliga utgångspunkten för verksamheten, vilket ökar sannolikheten för att de operativa målen kommer att kunna nås.

Den allmänna värnplikten är en viktig grundprincip i det svenska försvaret. Det är olyckligt att kapacitetsproblem har medfört att inte alla värnpliktiga kunnat beredas möjlighet att fullgöra sin tjänstgöring vid tidpunkter som kunnat förutses eller ens inom rimlig tid efter inskrivningen. Detta medför stora problem för de värnpliktiga och deras familjer, och det så kallade kvarståendeläget måste förbättras.

Den förkortning av tjänstgöringstiden som nu provas för vissa värnpliktiga, och som vi från andra utgångspunkter är tveksamma till, bör emellertid kunna underlätta en förbättring av kvarståendeläget.

Riksdagen fattade under våren beslut om försök med ned till fem månaders utbildning för vissa värnpliktiga. I propositionen anför försvarsministern:

Jag kan vidare konstatera att 1988 års försvarskommitté har fem månaders utbildning för territorialförsvarsförband som en förutsättning för sina ställningstaganden, varför jag förordar att detta får utgöra grunden för den fortsatta planeringen av utbildningen för dessa förband.

Detta uttalande är inte entydigt. Det kan tolkas som om femmånadersutbildningen nu skall permanentas.

Enligt vår mening skall försöksverksamheten, såsom angavs i riksdagens beslut, genomföras under två år, varefter den utvärderas.

Förändringar av arméns grundorganisation

Vi delar ÖB:s bedömning att ett fullgott försvar kräver minst 21 brigader. Närke-, Kronobergs-, Bohus- och Kristianstadsbrigaden måste därför bibehållas och utgöra viktiga delar av krigsorganisationen. Dessa brigader bör, i enlighet med vad vi tidigare anfört, produceras vid var sitt förband. Därmed bör fredsorganisationen även framgent bibehålla regementena I 3, I 11, I 17 och P 6. Detta innebär också att den i propositionen nämnda handlingsfriheten bevaras.

Genom att besluten nu kommer att fattas i fel ordning är det än mer väsentligt än eljest att bevara handlingsfriheten. Det går avsevärt mycket långsammare att på nytt bygga upp en kapacitet, än det gör att avveckla den.

Inte minst måste stor hänsyn tas till såväl befälskåren som övrig personal. Erfarenheten visar entydigt att nedläggningar och flyttningar medför att delar av personalen lämnar verksamheten, och det tar lång tid att på nytt bygga upp den förlorade kompetensen.

Det av oss föreslagna systemet med enbrigadsregementen innebär också att vissa regementen kan komma att få en något mindre verksamhet än i dag, vilket underlättar en integrering av specialtruppslagen med utbildningen av brigadens övriga delar.

Vi ställer oss bakom tanken att genom samlokalisering öka nyttjandegraden av vissa anläggningar, och att armén därigenom kan uppnå effektiviseringar och besparingar. P 6-anläggningen i Kristianstad bör på så sätt kunna avvecklas i enlighet med propositionens förslag, samtidigt som P 6 bevarar sin ställning som regemente.

Bakom propositionens förslag ligger ÖB:s ambition att i större utsträckning än hittills integrera specialtruppslagen i brigaderna redan på utbildningsstadiet. Därigenom uppnås bland annat att fredsorganisationen blir mer lik krigsorganisationen, vilket kan förväntas förbättra beredskapen.

En konsekvens av denna tanke blir helt naturligt att vissa i dag självständiga etablissemang och regementen kan få en annan ställning, eller helt komma att avvecklas. Sådana förändringar kan dock få stora konsekvenser, och definitiva åtgärder bör inte vidtas förrän efter noggranna överväganden.

Rena samlokaliseringar, i betydelsen att verksamheten bevaras men att resurser utnyttjas gemensamt, bör naturligtvis genomföras i de fall de medför besparingar. Avveckling av verksamheter kräver dock viss försiktighet om handlingsfriheten skall kunna bevaras, vilket är angeläget mot bakgrund av den omvända beslutsordning som nu tillämpas.

Vissa samlokaliseringar har redan skett, och en ordentlig utvärdering av dessa bör kunna ge värdefulla erfarenheter inför det fortsatta arbetet. Det går inte att bortse från att samlokaliseringar ofta kräver betydande investeringar, och noggranna beräkningar bör därför göras av de verkliga kapitalkostnaderna i de olika alternativen.

Trängen/underhållsfunktionen

Den nya tanke som genomsyrar såväl ÖB:s olika förslag som försvarskommitténs ställningstaganden är ett närmande mellan freds- och krigsorganisationerna. De förändringar och anpassningar av verksamheter och etablissemang som görs av ekonomiska skäl måste därför göras med beaktande av den planerade nya organisationen.

Grundtanken tycks vara att varje milo i princip skall vara självförsörjande, sånär som på truppslagscenterverksamheten, och i stort sett anpassade till krigsorganisationens krav redan i fredsorganisationen.

CA har föreslagit att de samordningsvinster som kan uppnås genom samlokalisering skall tas till vara. Kvarvarande verksamhet vid T 3 skall därvidlag behålla regementsstatus.

CA:s förslag kan därmed tolkas som att endast den del av trängens verksamhet som är avsedd för den berörda brigaden skall inordnas i det brigadproducerande regementet. Övrig verksamhet skall, åtminstone tills vidare, vara fristående.

Om avsikten är att på detta sätt bevara handlingsfriheten för att i en framtid konsekvent kunna genomföra en organisation där varje brigad har träng- och underhållsfunktionen helt integrerad i det brigadproducerande regementet framstår dock frågan om T 4:s ställning som något oklar.

Är syftet att fördela trängens resurser på de olika milona och att integrera respektive trängfunktion i de brigadproducerande regementena borde rimligen även T 4 behållas som regemente tills vidare.

För att definitiv ställning skall kunna tagas till frågan om eventuell regementsstatus för trängregementena T 3 respektive T 4 krävs ytterligare under-

lag som klargör den framtida utformningen av den samlade underhållstjänstens fredsorganisation.

Mot. 1989/90
Fö10

Vad beträffar grundorganisationen i övrigt ställer vi oss bakom förslagen, innebärande bland annat inrättande av truppslagscentra.

Frivilligorganisationens förändrade förutsättningar

På de orter som berörs av förbandsnedläggning eller omlokalisering kommer i flera fall frivilligorganisationernas arbetsförutsättningar att radikalt förändras. Lokalisering av försvarsområdesmyndigheter kommer inte att på något avgörande sätt förändra detta. Frivillighetsverksamhetens existens står på spel i de delar av vårt land som berörs av de av regeringen nu föreslagna förbandsnedläggningarna.

Vid flera av förbanden är ett flertal personer på heltid engagerade i frivilligverksamheten. Ett stort antal personer ur befälskåren engagerar sig dessutom över helger och på fritid i frivilligorganisationernas verksamhet. Berörda organisationer i regionerna kring Örebro, Växjö och Uddevalla kan därför drabbas av ökade kostnader och sämre service. Konsekvenserna för frivilligverksamheten har, enligt vår mening, inte tillräckligt beaktats i propositionen.

Försvarsområdesmyndigheter

Vi tillstyrker propositionens förslag vad gäller Kalmar och Västmanlands försvarsområden. Eftersom vi anser att de brigadproducerande regementena skall bevaras i såväl Örebro som Växjö finns enligt vår uppfattning inte något behov av att inrätta nya försvarsområdesmyndigheter för dessa.

Vissa beräkningsgrunder

De verkliga kostnaderna för de olika alternativen är svåra att bedöma, dels på grund av de många skilda uppfattningar om kostnaderna som förs fram, dels på grund av metoden för beräkning av kapitalkostnader. Den direktavskrivning som traditionellt tillämpas inom försvaret ger inte en rättvisande bild av de verkliga kostnaderna för ianspråktagande av fasta resurser.

Våra förslag avviker emellertid inte ekonomiskt i någon avgörande grad från de förslag som förs fram i propositionen.

Personalkonsekvenser

Vi delar i princip den bedömning som görs i propositionen, men vi vill därutöver särskilt peka på att det av hänsyn till personalen finns starka skäl för att inte i onödan ge intryck av att föreslagna förändringar är annorlunda än dem som verkligen kommer att genomföras. En "avveckling" som i realiteten endast innebär att verksamheten byter namn (T4) får antagligen mindre konsekvenser för personalen än ett "bevarande" som innebär att delar av verksamheten flyttas till en helt annan ort (T3).

Vi tillstyrker propositionens förslag vad beträffar vissa förmåner till värnpliktiga.

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om försöksverksamhet med utbildningstidens längd,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att förbandsproduktionen skall ske vid så kallade enbrigadsregementen,
3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om bevarandet av Närke-, Kronobergs-, Bohus- och Kristianstadsbrigaden och därmed deras regementen I 3, I 11, I 17 och P 6,
4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om utvärdering och kostnadsberäkningar av samlokaliseringar,
5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att ej inrätta nya försvarsområdesmyndigheter i Växjö och Örebro för det fall riksdagen beslutar att bevara regementena I 11 respektive I 3,
6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om betydelsen av närbelägna regementen för frivilligorganisationernas verksamhet.

Stockholm den 25 oktober 1989

Carl Bildt (m)

Lars Tobisson (m)

Anders Björck (m)

Rolf Clarkson (m)

Ann-Cathrine Haglund (m)

Gullan Lindblad (m)

Arne Andersson (m)

i Ljung

Ingegerd Troedsson (m)

Görel Bohlin (m)

Rolf Dahlberg (m)

Gunnar Hökmark (m)

Bo Lundgren (m)

Sonja Rembo (m)